

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота виконана в межах програми наукових досліджень Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою "Адміністративно-правове регулювання підготовки фахівців на ринку праці в аграрному, екологічному та природо-ресурсному секторах України" (номер державної реєстрації 0114U000565). Дослідження спрямоване на виконання плану заходів з виконання завдань, передбачених постановою КМУ від 19 січня 1998 року № 48 "Про Концепцію діяльності органів виконавчої влади у забезпеченні енергетичної безпеки України", Законом України від 19 червня 2003 року № 964-IV "Про основи національної безпеки України", розпорядженням КМУ від 24 липня 2013 року №1071-р "Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2030 року".

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження – провести комплексний науковий аналіз теоретичних та практичних проблем адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики та розробити пропозиції щодо їх вдосконалення в контексті адаптації українського законодавства до законодавства ЄС.

Для досягнення поставленої мети були визначені такі задачі:

- розкрити сутність поняття "відносини у сфері електроенергетики" та виокремити їх особливості;
- визначити та охарактеризувати поняття "адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики";
- здійснити історико-правове дослідження становлення і розвитку відносин у сфері електроенергетики та провести їх періодизацію;
- визначити вплив адміністративних норм на відносини у сфері електроенергетики;
- визначити та охарактеризувати поняття "об'єкт" і "суб'єкт" адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, охарактеризувати особливості їх правового статусу;
- надати визначення таким поняттям, як "контроль" і "нагляд" у сфері електроенергетики, визначити їх спільні та відмінні риси;
- здійснити дослідження адміністративно-деліктних відносин у сфері електроенергетики, надати пропозиції щодо їх вдосконалення;
- провести огляд зарубіжного досвіду правового регулювання відносин у сфері електроенергетики;
- виокремити основні проблеми адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики та надати пропозиції щодо їх вирішення.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі виробництва, передачі, розподілу, постачання та використання електроенергії.

Предметом дослідження є адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є сукупність методів і прийомів наукового пізнання, що дає

можливість досліджувати проблеми в єдності їх соціального змісту і юридичної форми, об'єктивно оцінювати ефективність адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Логіко-семантичний метод було використано під час дослідження точок зору окремих вчених, здійснено дослідження аналітичних матеріалів, визначення понятійного апарату; історико-правовий метод – під час дослідження генези адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики; системно-структурним та порівняльно-правовим методами здійснено аналіз нормативних актів, що складають зміст адміністративно-правового регулювання, досліджено проблемні питання розмежування компетенції різних суб'єктів, задіяних в адміністративно-правовому регулюванні відносин у сфері електроенергетики. Застосування формально-юридичного методу дозволило дослідити зміст правових норм, які передбачають адміністративну відповідальність за порушення законодавства у сфері електроенергетики.

Емпіричну базу дослідження становлять офіційні статистичні і аналітичні узагальнення Державної служби статистики України, Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, а також аналіз чинного законодавства та практики його реалізації щодо адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним з перших комплексних досліджень проблем адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики. У результаті проведеного дослідження сформульовано висновки, рекомендації і пропозиції, які відповідають вимогам наукової новизни, зокрема:

у перше:

- на основі аналізу поняття "електроенергетика" з правової точки зору запропоновано його визначення як галузі економіки України, що складається з суспільних відносин у сфері виробництва, передачі, розподілу, постачання та використання електроенергії задля забезпечення електрифікації господарського сектору та побутових потреб населення на основі раціонального виробництва й розподілу електроенергії, що використовує вторинні джерела енергії та регулюється правовими актами України і технічними нормативами;

- визначено, що особливим об'єктом адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики є забезпечення належного рівня життєво-побутових умов людини через налагодження безперебійної передачі електроенергії її кінцевому споживачеві;

- на основі історико-правового аналізу проведено періодизацію історичного становлення та розвитку адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в Україні з погляду їх законодавчого розвитку, у результаті чого було виділено чотири основні періоди: від перших спроб нормативно-правового врегулювання нових відносин у сфері забезпечення електроенергетикою населення до деталізації адміністративно-правового

регулювання відносин у сфері електроенергетики та поступової адаптації вітчизняного законодавства до стандартів ЄС;

удосконалено:

- систему суб'єктів адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики; визначено, що основним суб'єктом у сфері адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики є Кабінет Міністрів України і Міністерство енергетики та вугільної промисловості України; спеціальними є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг; особливим суб'єктом електроенергетичних відносин в Україні виступає кінцевий споживач - фізична або юридична особа;

- систему нормативно-правових актів, зокрема положення Підрозділу 4. "Особливості справляння податку на прибуток підприємств", Розділу XX Податкового кодексу України щодо запровадження надання податкових пільг підприємствам у разі здійснення ними енергозберігаючих заходів (зокрема, сонячних батарей), а також включення до переліку податків збору за перевитрачання паливно-енергетичних ресурсів;

набули подальшого розвитку:

- поняття "адміністративне правопорушення у сфері електроенергетики", що тлумачимо як винне, протиправне діяння (дія чи бездіяльність), яке посягає на охоронювані права фізичних та юридичних осіб щодо виробництва, передачі, розподілу, постачання та використання електричної енергії, передбачене законодавством України, за вчинення якого застосовують заходи адміністративного примусу;

- обґрунтування необхідності включення до КУпАП норм, що закріплюють юридичну особу суб'єктом адміністративного правопорушення у сфері електроенергетики, а також встановлюють види адміністративних стягнень, які можуть бути застосовані до неї за умови вчинення адміністративного правопорушення у сфері електроенергетики, для гармонізації адміністративного законодавства;

- напрями вдосконалення правового забезпечення електроенергетики, до яких належать: приведення енергетичного законодавства України у відповідності до законодавства ЄС; напрацювання дієвих нормативно-правових актів щодо закріплення чітких і прозорих "правил гри" на ринках енергоносіїв, запровадження дієвих механізмів відповідальності суб'єктів підприємництва у разі порушення цих правил; оптимізація розмірів адміністративних штрафів за умови порушення законодавства про енергозбереження;

- розробка і впровадження загальнодержавної програми енерго- та ресурсозбереження, зниження питомих витрат палива та енергії, закриття нерентабельних енергетичних енергоємних виробництв, встановлення однотипних лічильників електричної, теплової енергії, води, газу; закріплення на законодавчому рівні необхідності здійснення контролю за виробниками електроенергії з метою зменшення викидів в атмосферу вуглекислого газу, оксидів азоту та сірки.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що викладені у дисертації положення, висновки і пропозиції можуть бути використані:

– у законотворчій діяльності – для удосконалення чинного законодавства, що стосується правового забезпечення електроенергетики, а також під час розробки нових нормативно-правових актів в зазначеній сфері, зокрема, при розробці проекту Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України" (щодо експорту енергоносіїв до країн – членів Енергетичного Співтовариства) (довідка № 03/17-6908 від 06.11.2014 р.);

– у правозастосовній діяльності – використання одержаних результатів дозволить вдосконалити практичну сферу застосування норм адміністративного законодавства України;

– у наукових дослідженнях – положення та висновки дисертації можуть бути основою для подальшої розробки питань адміністративно-правового регулювання окремих сфер суспільних відносин;

– у навчальному процесі – під час викладання дисциплін "Адміністративне право", "Енергетичне право" в юридичних ВНЗ, зокрема, у навчальний процес юридичного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (акт впровадження №6 від 04.06.2015 р.), Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (акт впровадження №123/17 від 15.12.2014 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою роботою. Усі положення та висновки одержано дисертантом особисто. Всі публікації з теми дослідження написані особисто.

Апробація результатів дослідження. Результати дисертаційного дослідження обговорювали на засіданні кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України. Основні теоретичні й практичні результати дисертаційної роботи оприлюднені в наукових доповідях, повідомленнях на конференціях, круглих столах, семінарах різного рівня, зокрема, на Міжнародній науково-практичній конференції "Перспективи та пріоритети розвитку юридичної науки" (м. Запоріжжя, 14-15 жовтня 2010 р.); Міжнародній науково-практичній конференції "Теорія і практика правотворчої та правозастосовної діяльності у контексті сучасних реформаційних процесів" (м. Харків, 22-23 жовтня 2010 р.); Міжнародній науково-практичній конференції "Сучасні аспекти правового життя України" (м. Київ, 28-29 серпня 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції "Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин" (м. Харків, 21-22 лютого 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції "Актуальні проблеми реформування системи законодавства України" (м. Запоріжжя, 28 лютого - 01 березня 2014 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції "Тенденції та пріоритети реформування законодавства України" (м. Херсон, 12-13 грудня 2014 р.);

Міжнародній науково-практичній конференції "Теорія і практика сучасної юриспруденції" (м. Київ, 19-20 грудня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції "Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку" (м. Запоріжжя, 27-28 березня 2015 р.).

Публікації. Основні висновки і пропозиції дисертації знайшли відображення у семи наукових статтях, шість з яких опубліковано у журналах, що входять до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна в закордонному журналі, а також у восьми тезах наукових конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Повний обсяг роботи – 185 сторінок, із них основного тексту – 150 сторінок, список використаних джерел (195 найменувань) на 19 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, зазначено її зв'язок із науковими програмами, визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, охарактеризовано його методологію, теоретичну базу та практичне значення, наукову новизну, викладено відомості про апробацію результатів дослідження і структуру дисертації.

Розділ 1 "Загальна характеристика правового регулювання відносин у сфері електроенергетики" складається з двох підрозділів, в яких здійснюється послідовний правовий аналіз понять "електроенергетика", "відносини у сфері електроенергетики", "правове регулювання відносин у сфері електроенергетики" та "адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики". Здійснено історико-правове дослідження відносин у сфері електроенергетики.

У підрозділі 1.1. *"Історичні та теоретичні засади становлення та розвитку відносин у сфері електроенергетики: адміністративно-правовий аспект"* проаналізовано поняття "електроенергетика" та "відносини у сфері електроенергетики" як об'єкти правового регулювання. У процесі дослідження поточно здійснювався аналіз таких понять, як "електрика", "енергія", "енергетика" та їх співвідношення між собою в правовому вимірі. Окрім того, розглянуто процес становлення та розвитку правового регулювання відносин у сфері електроенергетики на окремих етапах суспільного розвитку, в результаті чого виділено чотири періоди.

Наголошено, що останнім часом формуються нові для системи права галузі – "енергетичне право" та "міжнародне енергетичне право", в яких систематизовано правові норми та принципи, спрямовані на регулювання внутрішньо-державних та міждержавних відносин, пов'язаних з використанням, торгівлею, транзитом, постачанням енергетичних ресурсів.

Зазначено, що перше нормативне оформлення відносин у сфері електроенергетики відбулося в результаті прийняття "Тимчасових правил каналізації електричного току великої сили і приладів, проводів та інших пристосувань для електричного освітлення" від 12 серпня 1885 р., проте, вони мали технічний

характер і не стосувались правових відносин, пов'язаних з виробництвом та комерційним обігом електричної енергії, та "Тимчасових правил відносно заходів безпеки при облаштуванні і користуванні електричним освітленням" від 2 січня 1891 р., які мали переважно рекомендаційний характер.

Відзначено, що "Правила користування електричними товарами" від 5 січня 1902 року є першим нормативно-правовим документом, що закріплював порядок електрифікації населення та використання перших засобів електричного живлення. Особливістю цього акту була абсолютна диспозитивність з боку держави щодо встановлення обмежень для виробників та постачальників електроструму, а також закріплення вільного механізму ціноутворення у сфері електроенергетики.

У підрозділі 1.2. *"Загальна характеристика адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики"* зроблено спробу встановити зміст та виявити сутність поняття "адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики". Визначено межі цього виду суспільних відносин, його юридичного і, відповідно, законодавчого термінологічного наповнення, в тому числі здійснено його чітке визначення задля вироблення дефініційного інструментарію, адекватного нагальним потребам правової охорони електроенергетичних відносин як особливої складової (сфери) господарсько-економічної діяльності людини.

Предмет адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики є достатньо різностороннім, проте охоплює однотипні суспільні відносини за своєю природою – правове регулювання переважно управлінських відносин у сфері електроенергетики, пов'язаних з виробництвом (генеруванням), транспортуванням і збутом електроенергії, в рамках яких реалізуються завдання, функції і повноваження органів виконавчої влади, а також їх взаємовідносини між собою та іншими суб'єктами цих відносин. При цьому об'єктом регулювання виступають відносини у вітчизняному електроенергетичному комплексі.

Сутність адміністративно-правового регулювання полягає в упорядкуванні публічних відносин та встановленні за допомогою норм адміністративного права юридичних прав і обов'язків учасників енергетичних правовідносин. На основі об'єктивних закономірностей суспільного розвитку, політики держави і норм моральності адміністративно-правові норми покликані визначати характер поведінки суб'єктів електроенергетичних відносин.

Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики служить інтересам суспільства у всіх сферах взаємодії публічної адміністрації та об'єктів публічного управління. Норми адміністративного права породжують нові публічно-управлінські правові відносини, викликані сучасними внутрішніми і зовнішніми умовами розвитку суспільства, сприяють вдосконаленню наявних суспільних відносин.

Розділ 2 "Особливості адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики" складається з трьох підрозділів,

присвячених дослідженню регулювання відносин у сфері електроенергетики адміністративно-правовими актами. Проаналізовано рівень правового забезпечення діяльності органів державного управління у сфері електроенергетики, розрізнення, дублювання окремих функцій та повноважень, ефективність їх діяльності. Досліджено адміністративно-деліктні відносини у сфері електроенергетики.

У підрозділі 2.1. *"Система і компетенція суб'єктів здійснення адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики"* проаналізовано організаційно-правові основи діяльності суб'єктів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Суб'єкти адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики охарактеризовано як органи державної влади або місцевого самоврядування, наділені нормотворчими, контрольно-наглядовими та розпорядчо-управлінськими повноваженнями у сфері електроенергетики, а отже, здатними впливати на цей вид суспільних відносин як на об'єкт адміністративно-правового регулювання з метою забезпечення найбільш оптимального її розвитку.

Аналізуючи організаційно-правову складову органів із розпорядчо-управлінськими повноваженнями у сфері електроенергетики, окреслено таку їх структуру:

1) законодавче врегулювання галузі електроенергетики покладено на Верховну Раду України, а саме на Комітет з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки;

2) основним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що безпосередньо покликаний забезпечувати формування та реалізацію державної політики в електроенергетичній галузі є Міністерство енергетики та вугільної промисловості України (Міненерговугілля). Діяльність міністерства в свою чергу спрямовує і координує Кабінет Міністрів України як орган, що покликаний здійснювати державну політику держави.

Акцентовано увагу на відсутності дієвого громадського контролю діяльності відповідних державних органів і структур як в українській енергетиці, так і в інших галузях економіки та політики, а саме: повноцінних громадських контролюючих утворень (незалежні асоціації споживачів, громадські ради тощо).

У підрозділі 2.2 *"Реалізація контрольно-наглядових функцій у електроенергетичній сфері"* досліджено функціональну складову діяльності органів, покликаних здійснювати контрольно-наглядові функції.

Основна мета державного контролю – підвищення ефективності діяльності органів державної влади й управління стосовно захисту інтересів держави та її громадян через посилення відповідальності цих органів і їхніх посадових осіб за виконання покладених на них обов'язків.

Державний нагляд у сфері електроенергетики здійснюють окремі організації, залежно від предмета нагляду. Так, відповідно до "Положення про державний енергетичний нагляд за режимами споживання електричної і теплової енергії" від 7 серпня 1996 р. енергетичний нагляд за режимами споживання

електричної і теплової енергії, технічним станом та організацією експлуатації електричних, теплових, тепловикористовувальних установок та мереж суб'єктів електроенергетики, суб'єктів відносин у сфері теплопостачання і споживачів електричної енергії здійснює Державна інспекція з енергетичного нагляду за режимами споживання електричної і теплової енергії.

Наголошено, що законодавець, не розрізняючи поняття "нагляд" та "контроль", вживає їх одночасно. Контроль слід відрізнити від близького до нього за змістом виду державної діяльності нагляду. Незважаючи на деякі спільні риси, притаманні обом поняттям (спільність мети – забезпечення законності та дисципліни в державному управлінні; форми здійснення роботи – перевірки, витребування звітів, пояснень; обов'язковості вказівок тощо), на відміну від нагляду контроль проводиться щоденно та безперервно, усією кількістю контролюючих осіб.

У підрозділі 2.3. *"Адміністративно-деліктні відносини у сфері електроенергетики"* досліджено склад та особливості адміністративних правопорушень у сфері електроенергетики та адміністративної відповідальності як наслідок їх вчинення.

Адміністративне правопорушення у сфері електроенергетики, як будь-яке інше адміністративне правопорушення, характеризується такими елементами складу, як суб'єкт, суб'єктивна сторона, об'єкт та об'єктивна сторона. Враховуючи залежність похідного поняття "адміністративне правопорушення у сфері електроенергетики" від "адміністративне правопорушення", запропоновано розгляд похідного поняття через призму загального, проте з урахуванням особливостей притаманних електроенергетичній складовій економіки України.

Перевагою застосування саме адміністративних стягнень до правопорушників у сфері постачання та використання електричної енергії серед інших видів юридичної відповідальності є характер їх спрямування на попередження цього виду правопорушень та недопущення їх вчинення у майбутньому не лише притягнутими до відповідальності особами, але й людьми, що їх оточують. Ще одним пунктом є відносна простота їх застосування, що дозволяє більш оперативно виявляти правопорушення та реагувати на їх вчинення.

Адміністративно-правове регулювання - найбільш дієвий спосіб врегулювання відносин у сфері електроенергетики, проте відсутність контролю за невідворотністю накладення заходів адміністративного стягнення часто призводить до їх неефективності.

Розділ 3 "Основні напрями розвитку правового регулювання відносин у сфері електроенергетики".

У підрозділі 3.1. *"Впровадження міжнародного досвіду правового регулювання відносин у сфері електроенергетики"* проаналізовано позитивні і негативні результати реформування правового регулювання відносин у сфері електроенергетики на міжнародному рівні для врахування цього досвіду під час напрацювання шляхів вдосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики в Україні.

Реформування сфери правового регулювання електроенергетики в країнах ЄС почалося в кінці 80-х - початку 90-х років ХХ століття. Реформи США почалися з прийняття у 1978 р. Конгресом США "Національного енергетичного акту", що був покликаний стимулювати зміни структури енергобалансу на користь альтернативних та відновлювальних джерел енергії з метою зниження залежності США від імпортованих енергоносіїв та підвищення енергетичної стійкості економіки.

Зазначено, що енергоринок США продовжує зазнавати змін, продиктованих вимогами ринку електроенергетики. У 1999 р. уряд прийняв Всеохоплюючий план з розвитку конкуренції в електроенергетичній сфері, відповідно до якого на рівні штатів існують дві основні тенденції: перша – лібералізація законодавства щодо реформування ринку електроенергетики з причин енергетичної кризи в окремих штатах, в яких діяло ліберальне законодавство щодо реформування ринку електроенергії; друга – полягає в поступовому здійсненні штатами необхідних заходів із реструктуризації енергетичного ринку.

В економічно розвинених державах, для яких характерний мінімальний вплив на економіку з боку держави (напр., США), розроблена економічно-доцільна система управління підвищенням енергетичної ефективності. Прийняття законів про енергетичний аудит та енергетичний менеджмент впорядкували застосування даної стратегії.

У підрозділі 3.2. *"Шляхи вдосконалення правового регулювання відносин у сфері електроенергетики"* охарактеризовано основні проблеми правового регулювання відносин у сфері електроенергетики та окреслено шляхи їх вирішення.

Впровадження міжнародних правових стандартів регулювання електроенергетики (передусім стандартів ЄС) в правову систему України допоможе вирішити численну кількість спірних питань. Модернізація об'єктів енергетики створить умови для просування вітчизняного енергетичного устаткування на західний ринок та паралельної роботи енергосистеми України з енергетичними об'єднаннями країн Європи, підвищення якості роботи енергосистеми. Оновлення правової бази галузі електроенергетики потребує тривалого часу та фінансових витрат. Отже, необхідна раціональна, методична організація правових процесів з метою поліпшення технічної та економічної складових ефективності. Вирішення названих проблем можливе через здійснення комплексної стандартизації, методичні основи якої було закладено ще за часів Радянського Союзу, але на сьогодні, в умовах зміни економічної політики та основних критеріїв оцінювання ефективності енергооб'єктів, їх впливу на навколишнє природне середовище та людину є природно застарілими.

Законодавче регулювання енергетичних відносин має розвиватися на основі активізації міжнародної співпраці та укладення дво- і багатосторонніх міжнародних угод, які варто спрямувати на реалізацію цілей енергетичної стратегії, забезпечення національних інтересів України, міжнародного співтовариства.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження, проведеного на основі теоретичного осмислення низки наукових праць з різних галузей знань, аналізу закордонного та чинного законодавства України та практики його реалізації, здійснено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що полягає в потребі вдосконалення адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Систематизуючи отримані результати, сформульовано ряд підсумкових узагальнень, конкретизованих у висновках. До основних з них можна зарахувати такі:

1. Правовідносини у сфері електроенергетики слід визначити як суспільні відносини, пов'язані з передачею, розподілом, постачанням і використанням електроенергії, що врегульовані та охороняються нормативно-правовими актами, зокрема нормами адміністративного права, за порушення яких настає юридична відповідальність.

2. Правове регулювання відносин у сфері електроенергетики – це система правових норм, що міститься в актах різної юридичної сили, які визначають порядок відносин, пов'язаних з передачею, розподілом, постачанням та використанням електроенергії.

3. У розвитку адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики виділено чотири періоди:

- перший період (50-ті рр. XIX ст. – до 1918 р.) – стихійний, рекомендаційний характер перших спроб нормативно-правового врегулювання нових відносин у сфері забезпечення електроенергетикою населення, відсутність єдиної теоретичної основи, єдиної провідної ідеї за часів царської Росії;

- другий період (1918 р. – 50-ті рр. XX ст.) – націоналізація електроенергетичної галузі, перші спроби закріплення адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері електроенергетики в Адміністративному кодексі Української РСР 1927 р., встановлення контролю та нагляду за електроенергетичною сферою;

- третій період (60-ті рр. – 1990 р.) – закріплення вимог щодо раціонального використання електроенергії та відповідальності за її марнотратне витрачання в період з другої половини XX століття до розпаду Радянського Союзу;

- четвертий період (1991 р. – по теперішній час) – початок ринкових змін в економічному розвитку держави на тлі загальної світової економічної та енергетичної кризи, більшої деталізації адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, поступовий рух законодавчих змін у напрямі ЄС в період незалежності України.

4. Визначено, що адміністративно-правовому регулюванню відводять особливе місце щодо функціонування електроенергетики через імперативний (наказовий) метод правового регулювання; норми адміністративного права організують, упорядковують і удосконалюють відносини, які складають в сфері виробництва, передачі, розподілу, постачання та використання електроенергії. За

допомогою адміністративно-правових норм визначають правове положення і компетенцію органів виконавчої влади, органів публічного управління, покликаних здійснювати регулювання відносин у сфері електроенергетики, регламентують їх діяльність, її форми і методи, порядок взаємовідносин з іншими суб'єктами управління.

5. Виокремлено матеріальні і нематеріальні об'єкти адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики. До матеріальних об'єктів адміністративно-правового регулювання належать органи державної влади, що здійснюють нагляд та контроль у сфері електроенергетики, електроенергетичні підприємства, їх персонал, електромережі, електрообладнання, основні фонди (будівлі, транспорт, апаратура, засоби зв'язку та ін.), фінансові ресурси. Нематеріальними об'єктами є службові зв'язки між суб'єктами вказаних відносин, відносини між контролюючими та підконтрольними органами у сфері електроенергетики, відносини між виробниками та споживачами електроенергії тощо.

Основним і найважливішим об'єктом адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики є умови життя людини, зокрема, забезпечення належного їх рівня шляхом передачі електроенергії кінцевому споживачеві. Адже забезпечуючи безперебійне енергопостачання, поліпшуючи та спрощуючи умови придбання та споживання електричної енергії, підвищується загальний рівень життєдіяльності суспільства.

6. Адміністративно-правове регулювання у сфері електроенергетики – це цілеспрямований вплив норм адміністративного права на суспільні відносини, що виникають у процесі виробництва (в тому числі виробництва в режимі комбінованого вироблення електричної і теплової енергій), передачі електричної енергії, централізованого диспетчерського (оперативно-технологічного) управління в електроенергетиці, збуту та споживання електричної енергії з використанням виробничих та інших майнових об'єктів (у тому числі таких, що входять до Єдиної енергетичної системи України) з метою забезпечення за допомогою адміністративно-правових засобів, прав, свобод і публічних законних інтересів фізичних та юридичних осіб нормального функціонування громадянського суспільства та держави.

7. Основним суб'єктом адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики є Міністерство енергетики та вугільної промисловості України, у структурі якого перебуває більшість спеціально створених для цього підрозділів.

Задля уникнення узурпації повноважень у межах одного відомства рішення про надання, припинення і переоформлення ліцензій щодо діяльності виробництва електроенергії (в обсягах, що перевищують рівень, які установлюють ліцензійні умови); передачі електроенергії магістральними та міждержавними електричними мережами; передачі електроенергії місцевими (локальними) електричними мережами; постачання електроенергії за регульованим тарифом; постачання електроенергії за нерегульованим тарифом; оптове постачання електроенергії повинні приймати не на рівні Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики, а на рівні Міністерства енергетики та вугільної промисловості.

8. Особливим суб'єктом електроенергетичних відносин в Україні виступає кінцевий споживач (фізична або юридична особа), адже весь спектр правового регулювання, спрямований на забезпечення основних їх потреб, належного рівня їх життєдіяльності. Систему органів, що регулюють відносини у сфері електроенергетики, визначаємо як сукупність органів виконавчої влади, які мають повноваження зі здійснення комплексу організаційних і технічних заходів, спрямованих на формування та забезпечення реалізації державної політики в електроенергетичному, ядерно-промисловому, вугільно-промисловому, торфовидобувному та нафтогазовому комплексах.

9. Значним функціональним недоліком адміністративно-правового регулювання у сфері електроенергетики є дублювання окремих функцій між Міністерством енергетики та вугільної промисловості і Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики, які мають різне підпорядкування, зокрема, щодо контрольних-наглядових функцій, що на практиці призводить до плутанини. Необхідно здійснити заходи щодо оптимізації умов провадження ліцензованих видів діяльності.

Державний контроль і нагляд у сфері охорони довкілля є важливою складовою національної енергетичної політики, що становить собою комплекс засобів і заходів, спрямованих суспільством і державою на охорону та захист відносин у сфері електроенергетики, забезпечення енергетичної безпеки держави, не нехтуючи при цьому екологічними чинниками, що кінцевою метою має поліпшення умов та забезпечення гідного рівня життєдіяльності суспільства. Задля забезпечення оптимізації системи державного контролю і нагляду у сфері електроенергетики необхідна розробка і прийняття спеціального Закону України "Про енергетичний контроль", що має забезпечити прозорість системи обліку електроенергії та посилити контроль над її функціонуванням.

10. У вітчизняному енергетичному законодавстві України наразі фактично відсутній дієвий механізм громадського контролю над діяльністю відповідних державних органів і структур у сфері регулювання електроенергетики, зокрема, повноцінних громадських рад, незалежних асоціацій споживачів тощо.

11. Адміністративне правопорушення у сфері електроенергетики є винним, протиправним діянням (дією чи бездіяльністю), яке посягає на охоронювані права фізичних та юридичних осіб щодо виробництва, передачі, розподілу, постачання та використання електричної енергії, передбачене законодавством України, за вчинення якого застосовують заходи адміністративного примусу.

Суб'єктом адміністративних правопорушень у сфері постачання та використання електричної енергії виступають фізичні (посадові) та юридичні особи.

12. Адміністративну відповідальність за правопорушення у сфері електроенергетики визначаємо як понесення суб'єктом адміністративного правопорушення у сфері електроенергетики примусових заходів адміністративного характеру, що закріплюються та застосовуються державою в особі спеціальних органів або їх посадових осіб з метою охорони суспільних

відносин у сфері постачання та використання електричної енергії, покарання та перевиховання винних осіб і попередження вчинення нових правопорушень у зазначеній сфері.

13. Перевагою застосування адміністративних стягнень серед інших видів юридичної відповідальності до правопорушників у сфері електроенергетики є оперативний характер їх накладення. Проте, застаріла, неконструктивна система адміністративних стягнень, що представлена переважно низьким рівнем штрафів та недосконалість механізму їх накладення призводить до реальної неефективності. Штрафи у сфері електроенергетики не реалізують покладені на них функції, а саме превенції, виховання та покарання.

14. Основними проблемами правового регулювання у сфері електроенергетики вважаємо відсутність оптимізації та відверту неефективність розмірів адміністративних стягнень за правопорушення, відсутність закріплення у КУпАП юридичної особи як суб'єкта адміністративної відповідальності, відсутність дієвих нормативно-правових актів щодо закріплення чітких і прозорих "правил гри" на ринках всіх енергоносіїв, неефективний рівень правового регулювання оптового ринку електроенергії, відсутність реальної конкуренції, відсутність податкових пільг у Податковому кодексі України щодо підприємств у разі впровадження ними енергозберігаючих заходів, відсутність загальнодержавної програми енергоресурсозбереження, відсутність програм енергоощадливого виховання населення та ін.

15. З метою удосконалення енергетичного законодавства необхідно:

- оптимізувати розміри адміністративних штрафів за порушення законодавства про енергозбереження, а також закріпити в КУпАП юридичну особу суб'єктом адміністративного правопорушення у сфері електроенергетики;

- розробити та впровадити загальнодержавну програму енергоресурсозбереження, зниження питомих витрат палива та енергії, закриття нерентабельних енергетичних енергоємних виробництв, встановлення однотипних лічильників електричної, теплової енергії, води, газу;

- внести зміни до Підрозділу 4, Розділу XX Податкового кодексу України "Особливості справляння податку на прибуток підприємств" щодо запровадження надання податкових пільг підприємствам у разі впровадження ними енергозберігаючих заходів (зокрема, сонячних батарей), а також включення до переліку податків збору за перевитрачання паливно-енергетичних ресурсів;

- закріпити на законодавчому рівні необхідність проводити цілеспрямовану агітаційно-освітню роботу в дошкільних, навчальних закладах, засобах масової інформації щодо економії енергоресурсів та їх раціонального використання. Запровадити програми підготовки, перепідготовки кадрів, інформування населення і популяризації енергозбереження;

- внести зміни до законів "Про природні монополії" (щодо стимулювального регулювання), "Про електроенергетику": (1) в частині регулювання діяльності, пов'язаної зі створенням та експлуатацією електромереж, з'єднаних із

електромережами інших країн; (2) щодо забезпечення надійного (безперебійного) постачання електроенергії споживачам та інвестування в інфраструктуру;

- розробити та затвердити План імплементації Директиви 2001/77/ЄС від 27 вересня 2001 р. "Про створення сприятливих умов продажу електроенергії, виробленої з відновлюваних енергоджерел, на внутрішньому ринку електричної енергії";

- узгодити з Європейською Комісією та іншими причетними сторонами Національний план дій із зниження викидів забруднювачів у повітря відповідно до Директиви 2001/81/ЄС від 23 жовтня 2001р., який би передбачав реальні кінцеві терміни модернізації українських ТЕС до вимог названої Директиви;

- закріпити на законодавчому рівні необхідність здійснення контролю за виробниками електроенергії з метою зменшення викидів в атмосферу вуглекислого газу, оксидів азоту та сірки; обґрунтування і закладення в ціну електроенергії реальних витрат на відновлення навколишнього середовища.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових наукових виданнях:

1. Шинкарук Н. В. Поняття адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері електроенергетики / Н. В. Шинкарук // Часопис Київського університету права / Український науково-теоретичний часопис. - 2013. – Вип. 4. - С. 156-158.

2. Шинкарук Н. В. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики / Н. В. Шинкарук // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: Збірник наукових статей. – Івано-Франківськ, 2013. – Вип. 33. – С. 51- 60.

3. Шинкарук Н. В. Становлення та розвиток адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики / Н. В. Шинкарук // Юридична Україна. Щомісячний науковий журнал. – 2014. - № 7 (139). – С. 29-33.

4. Майданевич Н. В. Правовий статус суб'єктів адміністративно-правових відносин у сфері електроенергетики / Н. В. Майданевич // Підприємництво, господарство і право / Науково-практичний господарсько-правовий журнал. – 2014. – № 12. – С. 61-65.

5. Майданевич Н. В. Поняття та сутність категорії "електроенергетика" / Н. В. Майданевич // Часопис Київського університету права / Український науково-теоретичний часопис. – 2014. – Вип. 3. – С. 105-109.

6. Майданевич Н. В. Адміністративне правопорушення у сфері електроенергетики: зміст та значення / Н. В. Майданевич // Підприємство, господарство і право / Науково-практичний господарсько-правовий журнал. – 2015. - № 3. – С. 34-37.

Стаття в іноземному виданні:

7. Natalia V. Shynkaruk. International Experience of Administrative and Legal Regulations of Relation in the Electric Energy Sector / Natalia V. Shynkaruk // Princeton Journal of Scientific Review (Law). – 2013. –V. 1, N. 5. – P. 334-343.

Матеріали конференцій:

8. Шинкарук Н. В. Суть і функції правової відповідальності / Н. В. Шинкарук // Перспективи та пріоритети розвитку юридичної науки: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 14-15 жов. 2010 р.: Матеріали конф. – Запоріжжя, 2010. – Ч. I. – С. 98 - 100.

9. Шинкарук Н. В. Поняття правочиноздатності юридичної особи / Н. В. Шинкарук // Теорія і практика правотворчої та правозастосовної діяльності у контексті сучасних реформаційних процесів: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 22-23 жов. 2010р.: Матеріали конф. –К., 2010 – С. 101-102.

10. Шинкарук Н. В. Щодо адміністративно-правової відповідальності юридичних осіб / Н. В. Шинкарук // Сучасні аспекти правового життя України: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 28-29 серп. 2012р.: Матеріали конф. –К., 2012 – С. 55-58.

11. Шинкарук Н. В. Питання адміністративно-правового забезпечення електроенергетики у правовій доктрині та законодавстві / Н. В. Шинкарук // Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 21-22 лют. 2014р.: Матеріали конф. –Х., 2014 – С. 67-70.

12. Шинкарук Н. В. Окремі аспекти нормативно-правових засад адміністративно-правового забезпечення електроенергетики / Н. В. Шинкарук // Актуальні проблеми реформування системи законодавства України: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 28 лют. - 01 бер. 2014р.: Матеріали конф. –Запоріжжя, 2014 – С. 88-91.

13. Майданевич Н. В. До питання про адміністративно-правове значення електроенергетики України / Н. В. Майданевич // Тенденції та пріоритети реформування законодавства України: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Херсон, 12-13 грудня 2014 р.). – Херсон: у 2 частинах. Видавничий дім "Гельветика", 2014. – Частина 2. – С. 30-33.

14. Майданевич Н. В. Сутність поняття "відносини у сфері електроенергетики" / Н. В. Майданевич // Теорія і практика сучасної юриспруденції: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 19-20 грудня 2014 р.: у 2-х частинах). – К.: Центр правових наукових досліджень, 2014. – Частина 2. – С. 13-16.

15. Майданевич Н.В. Адміністративно-правове регулювання галузі електроенергетики: механізми та методи / Н.В. Майданевич // Правова система України: сучасні тенденції та фактори розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м.Запоріжжя, 27-28 березня 2015 року). – Запоріжжя, 2015. – С. 99-101.

АНОТАЦІЯ

Майданевич Н. В. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері електроенергетики. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Національний університет біоресурсів і природокористування України, МОН України. Київ, 2015.

Дисертація містить комплекс теоретичних і практичних питань, пов'язаних із дослідженням адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

У дисертації проведено аналіз загальнотеоретичних проблем адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, зокрема, здійснено історико-правове дослідження становлення та розвитку відносин у сфері електроенергетики, досліджено особливості правового статусу суб'єктів адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики, організаційно-правові засади здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері електроенергетики. Здійснено дослідження адміністративно-деліктних відносин в зазначеній сфері.

Розроблено пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства України з урахуванням зарубіжного досвіду правового регулювання відносин у сфері електроенергетики.

Ключові слова: електроенергетика, енергетична безпека, адміністративно-правове регулювання у сфері електроенергетики, адміністративне правопорушення у сфері електроенергетики, адміністративна відповідальність.

АННОТАЦИЯ

Майданевич Н. В. Административно-правовое регулирование отношений в сфере электроэнергетики – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, МОН Украины. Киев, 2015.

Диссертация содержит комплекс теоретических и практических вопросов, связанных с исследованием сущности, содержания и оснований административно-правового регулирования отношений в сфере электроэнергетики.

На основании действующего законодательства сформулированы понятие, цель, задачи и принципы административно-правового регулирования отношений в сфере электроэнергетики.

В диссертации проведен анализ общетеоретических проблем административно-правового регулирования отношений в сфере электроэнергетики, раскрывается правовая суть понятия "энергетика", "электроэнергетика", "отношения в сфере электроэнергетики", "правовое регулирование в сфере электроэнергетики", "административно-правовое регулирование в сфере электроэнергетики". Проводится

анализ общетеоретических проблем административно-деликтных отношений в сфере электроэнергетики.

В процессе исследования нормативно-правовой базы сделан вывод о наличии ряда пробелов, коллизий и других недостатков в правовом регулировании порядка осуществления природопользования. В связи с этим предложены конкретные меры по приведению в порядок нормативной базы, касающейся административной ответственности юридических лиц за правонарушение в сфере природопользования.

Государственный контроль и надзор в сфере охраны окружающей среды является составляющей национальной энергетической политики, что является комплексом способов и мер, направленных обществом и государством на охрану и защиту общественных отношений в сфере электроэнергетики, обеспечения энергетической безопасности государства, при этом не пренебрегая экологическими факторами, которые конечной целью имеют улучшение условий и обеспечение надлежащего уровня жизнедеятельности общества. С целью обеспечения оптимизации системы государственного контроля и надзора в сфере энергетики необходимо разработать и принять ряд специальных законодательных актов, среди которых основное место занимает Закон Украины "Об энергетическом контроле", что обеспечит прозрачность системы учета электроэнергии и усилит контроль за ее функционированием.

В связи с провозглашением правительством Украины курса на Евроинтеграцию, сделан вывод о необходимости адаптации отечественного законодательства в сфере электроэнергетики к законодательству ЕС.

Уделяется отдельное внимание тому факту, что административно-правовое регулирование занимает особое место относительно функционирования электроэнергетики через императивный (повелительный) метод правового регулирования. Нормы административного права организуют, упорядочивают и совершенствуют отношения, которые складываются в сфере производства, передачи, распределения, поставки и использования электроэнергии. С помощью административно-правовых норм определяются правовое положение и компетенция органов исполнительной власти, органов публичного управления, призванных осуществлять регулирование отношений в сфере электроэнергетики, регламентируется их деятельность, ее формы и методы, порядок взаимоотношений с другими субъектами управления.

Особое внимание отводится изучению юридического состава административного правонарушения относительно порядка передачи, распределения, поставки и использования электроэнергии в делах об административных правонарушениях.

Дается определение такому понятию как "административное правонарушение в сфере электроэнергетики", которое является виновным, противоправным деянием (действием или бездействием), что посягает на охраняемые права физических и юридических лиц относительно производства, передачи, распределения, поставки и использования электрической энергии,

предусмотренное законодательством Украины, за которое наступают установленные меры административного принуждения. Субъектом административных правонарушений в сфере поставки и использования электрической энергии выступают физические (должностные) и юридические лица. Административная ответственность за правонарушения в сфере электроэнергетики определяется как понесения субъектом административного правонарушения в сфере электроэнергетики принудительных мер административного характера, что закрепляются и применяются государством в лице специальных органов или их должностных лиц, с целью охраны общественных отношений в сфере поставки и использования электрической энергии, наказания и перевоспитания виновных и предупреждения совершения новых правонарушений в указанной сфере.

Ключевые слова: электроэнергетика, энергетическая безопасность, административно-правовое регулирование в сфере электроэнергетики, административное правонарушение в сфере электроэнергетики, административная ответственность.

ANNOTATION

N. Maidanevych Administrative and legal regulation of relations in electrical power sector. – Manuscript.

The thesis for the degree of Candidate of Law in specialty 12.00.07 – administrative law and process; finance law; information law. – National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. – Kiev, 2015.

The thesis contains a range of theoretical and practical issues related to the study of administrative and legal regulation of relations in the electricity power sector.

The analysis of general theoretical issues of administrative and legal regulation of relations in the electricity power sector has been carried out, namely, historical and legal research of the formation and development of relations in the electricity power sector; the peculiarities of the legal status of subjects of administrative and legal regulation of relations in the electricity power sector, organizational and legal base for the implementation of regulatory activities in the electricity power sector. The research of administrative and tort relations in the electrical power sector has been carried out.

Proposals and recommendations for improvement of the current legislation of Ukraine, taking into account foreign experience of legal regulation of relations in the electricity power sector have been developed.

Key words: electrical power engineering, energy security, administrative and legal regulation in the electrical power sector, an administrative offense in the electrical power sector, administrative responsibility.

Підписано до друку 25.06.15
Ум. друк. арк. 1,16
Наклад 100 прим.

Формат 60x84\16
Обл.-вид.арк. 1,33
Зам. № 7522

Віддруковано у редакційно-видавничому відділі НУБіП України
вул. Героїв Оборони, 15, Київ, 03041
тел.: 527-81-55

